

ديموکراسييه ت وهک قوناغو سيسته می کومه لایه تی

ديموکراسييه ت .. جياوازی و پیکه وه ژيان

هيهادد حوسيني:

هه نگا وه له مېنان بۇ راسته شه قامی ديموکراسی به هه واو هه وه س نيه

* ديموکراسی وک سيستمه و قوناغ ج کاربگه ريه کی به سهر باری کومه لایه تی و سياسی کومه لگای نيمدا هه يه، ناخو دهرکړئ ديموکراسيه ت و توتاليره يه ت به يه کوه له ولاندا هه يئ؟
 * پيتم وای نيه کس بتوانی نکولی له وه بکات، له سيستمه نوی جيهانی و گلؤباليزمدا هيچ نه لته رناتيفيک نوی سيستمی ديموکراسی هه يئ ج ج بؤ کومه لای تيمه و يان هه کومه لگايه کی دی، مرؤف له هه کوييه کی دنيا بيت هه زو تاره زوری نازادی و بيروا دهر برين و مافسه گشتيه کانی هه يه، بهر و پييه کسه (تازادی) خولياي نساخی هه موو بنياده نيکه، پيشکه ووتنی باری کومه لایه تی و سياسی کومه لگه ييش به بند به راده ی هوشياریی تاکه کانپه وه، خو نه گهر رؤشنبيريی ديموکراسی لای هه مووان دروست سوو له ناخوه هه ست بهر گؤرانه دروست بييت و نه رکي لئير سينه وه بهر ده و ام بون بؤ زياتر گه شه کردن، نه وا بيگومان گؤرانتيکی سه رتاسه ریی له بنيادی يان ستراکتوری بير کرده نه وه که سه کان دروست ده ييت و به مه ش کومل خوی لو له هه يرانه زگار دکات، که له شيويه ته قدس و پيروز کردنی کلتور يکی که له کوه بوی مه زه يی و نه ژادی بير کرده وه نه تمدانی کومه لایان داگير کرده و.

هه نگا وه له مېنان بؤ راسته شه قامی ديموکراسيه ت به هه واو هه وس نيه، پيدايستيه کی سه رده وه و ده يئ له مللانی شارستانيه ته کان و ديالؤگی نه و ژباړو شارستانيه نده هه موو لایه ک به شاداری بکدن به يئ پيوست و راده گؤرانی کومه خویانی له گه لدا بگوغيئن، له پال دهسته لاته کانی ياسادانار واپه راندر و داده ريسدا، بونی دامه زراو ريکخواه پيشه يی و سه نديکان پيوستيه کی ميژوویي بؤ فراهه م کرده کانی دهسته لاتی ئيداره کومل به شيويه کی دروست که بنه ما کانی له سه ر سيستمی ديموکراسی بنیات نرا يئ، کومه لای مه دنی و شارستانی دان به وده ده ييت، که نه و ريکخواه سه نديکايانه رؤنليکی کاربگه ر له بزوبه رونی کاروار؛ کومه لای خوياندا ده گيرن، چونکه نه وان کاربگه ريان له دروست کردنی رای گشتی دا ده ييت و پارمه تیی ريگای چکاسازی و رفؤرمی کومه لای تيش ده ده ن. خو ده يئ دان به و راستيه بخدا نيئين جوری نه و ريکخواه نه و سرواشی خه بايان له کومه لایکوه بؤ کومه لایکی دی ده گوو، لای خومان هيشتا نه و فزايه نازده نه خو لقاوه بؤ نه وه ريکخواه و سه نديکان سه ره به خوئی خويان پياريژنو هه يسه دهر يری و يکست دهسه لاتن و حزب و لایه وه سياسيه کان له پشتيانه ووتو به يئ سي و يستی خويان هه ليايد سوو ريئن، نه مه ش ونه يئ هه ر لای تيمه و ا بيت، به لکو سروشتی دهسه لات و پيوهندي دهسه لات و خه لک جوری کاربگه ری نه و ريکخواه نه و دنين، خو نه مه وه رنگه له هه لاه تا، و کولو لای خومان پشتيوانی حزب و لایه نه سياسيه کان جوړه به رگری کردن و مانه وه يک بئ بؤ نه و ريکخواه نه و قوناغی زرگري نيشاننه لای پاسوالي بيت بؤ نه م جوړه خو تيه له قوت و تمدانی، له هه مان کانپه پيوهنديسه کی نؤرگانیکي له نيوان حزب و ريکخواه پيشه يه کاندالوقانديئ له پيگه يانندی هوشياریی کومه لایه تی و نه ته وه يی و بهر و ژوړو برنی ناستی رؤشنبيريی گيانی ديالؤگ، ديالؤگ به و پييه ي، که به کی له پرهنسيه کانی سيستمی ديموکراسيه، به هه موو شتيازه کانپه و ده وانيت بيته ريگه خوشکه رنک و زامنی نازاديه کان و به يه يئانی، ديالؤگی نيوان دوو ره گزی جياواز، دوو وچه و نه وه ي جياواز، ديالؤگ ده ييته روون کرده وه خاله تاريکه کانی نه زانين و هه ولدا نيکيشه بؤ يه بوردن به نه ينيه کانی دها تويوش، باشه نه گهر له خومان بير سين پرؤسه به ديموکراسی بونی کومل نه و نيمه ت بيت و نه هه مو لایه نه پوزتيفقانه ي هه ييت ته دی کؤسپ و له مپه ری بهرده می چين و بؤ هه ول نه دوری بيته سيستمی شوی هه مه گی له کلتوروی سه رجه به شه ريه ت؟! له ولای ديموکراسی بونپه رانده يئ نه وه بزاسين پرؤسه ي ديموکراسی به چالو ليکهری و لاساي ناييت، ميلله تانی تازه پيگه ييشو که له زؤر شتان لاساي ميلله تانی رؤژواوی و شارستانيه تی رؤژواوی ده که نه وه، به لام له مه سه له يکی وه سا چاره نوو سارزادای نيوسنيان به بير کرده وه زيات هه يه، چونکه گؤران له به ا کومه لایه تيه کان و اتا گؤران له کلتور ودا، کلتور و ريش هه روا به ساناي ناگؤريت، توتی به هه موو نه و شتانه ي له بير کرده وه شيوازی ژيانی خه لکی دا بيگؤری. مؤديرتيمي نه وروپايی کومه لای فاکته ر بونه هوی نه وگورانه ي، رفؤرمی نايینی، شوړی فهره نسی، خو زرگار کردن له عه قليه تی باو کؤت و پيوهندي مه زه يی سه ده کانی ناوهر است، که مرؤفی نه وروپي له ژيان داپريبو، نيشا خو گوغيانن له گه ل عه قلگه رای فله سه ق عه قلانيه کاند، نابئ نه و ه شان له بير چيئت، که له بورو فهره نگی ديموکراسی له نه وروپا خاوندی ميژوویي ک ديزينه له يونان له سورات و نه فلان تونه و تا ده کاته سه ده ي نيمه تيه کانی گؤرانکاری و پاسان رؤشنگه ری نه وروپايی، نيمه زؤر له ده وای نه وانين و ميژوی پر له هه رازو نشوی ميلله ته که مان و شکست يک له ده وای به که کانی بزوتنه و راپه رينه کان کومه لای ره سه ندي تيه قيفقانه ي له بواره کانی کومه لایه تی و تابووری و سياسی له سه ر کومه لای به جيه ييشتوه، سارؤ کردنی نه و بريانه هينده ساناي نيه، له لای ميلله تانی رؤژه لاتی بيگومان توشی شکست ده ييته وه، چونکه ميلله تیکی وه کؤ نيمه له ميژوویي کم زوده له ژير چپؤکی کلتور و دهسه لاتی ميلله تانی ديکه دا بويينه، نه و بواره بؤ نيمه نه ره خساوه،

هه ناسه به کيش به نازادی هه ليکيشين ج ج جايی نه وه بير له سيستمه يکی ديموکراسی و پرهنسيه کانی بکه به نه وه.
 * ديموکراسی مافی خه لکه يان مافتيکه دهسه لات به ده يه يئن و به خه سنده يه تی، به يوه ندي به ندايه ته و جودايه تی له نيوانی دهسه لات و خه لک له چوار چينوه ي ديموکراسيه دا نه گهر هه يئ چؤنی ده ييني؟
 - له راستيدا، نه م هاوکيشه يه (دهسه لات و خه لک) ته واو که ری به کؤن، به يئ بونی هه ريه کيکان پرؤسه و سيستمی ديموکراسی ناچه سپئ و پياده ناييت، خو نه گهر له کومه لگايه کدا ناستی هوشياریی و رؤشنبيريی ديموکراسی به رز بيت، نه وا دهسه لات هه لئير دراوی خه لکه و جيه چيکر دنی بريار و ياسا کانشی له پيناری مافی ژيان و گوزهران و پاراستی له لایه ن خه لکه وه توتوماتیکی په سه ند و جيه چيئ ده کړئ. گرنگه نه وه بزاسين، له سيستمی ديموکراسيدا حاکم مه حکوم نيه هه روولا ده تان له ريگه گفتگو سه خويان ته يار بکه نو خاله تاريکه کانی نه زانيني خويان رؤشن بکه نه وه. نه رکي تال له بهرامه ر به جيه گه ياندر و ريزگرتن له ياسا گرنگه، برياردان له لایه ن دهسه لاته وه به ته نيا به س نيه، چونکه نه گهر پياده که رانی له ناوه ي خوياندا برياری نه و گوپينه قبول نه کن، که نه مه ش له ريگه نه زمونی ديموکراسی خويه و ده ييت پرؤسه که توشی شکست و نوشستی ده ييته وه. دياره هه ندي هؤکار رؤنليکی کاربگه ر له سه رکوتنی پرؤسه و ديموکراسيه دا ده گيرن، له سه رووی هه موويانسه و مه سه لای تابووری و لات، که نه مه راستيه کی حاشا هه لسه کره، ميلله تی به برسيتی و سه حوکمی توتاليتاريه ت هه رگيز له سؤراخی ديموکراسيه دا ناييت، تير کردنی پيدايستيه کانی تاکه کان له ميشانه ي نه که کانی ده ولته. ده ولته له ريگه به ره خه ستنی ده زگا پيشه سازيه کان و کم کرده وه ييکاری ده تان ژيان و گوزره انيکی له بار بؤ نه تمدانی کومل فراهه م بکات.

* چ جياوازيه ک ده ييني له نيوان ديموکراسیي نيمه ي رؤژه لاتی و ديموکراسيه تی هوشياری رؤژاوا؟
 - و ا بزام، له دورتوبی پر سه کانی پيشو ودا، تسا راده يی کی زؤر و لامه ي ته سه مان دايه وه، دياره نه وه به بنيادی کومه لایه تی و کلتوروی نيمه ي رؤژه لاته و کم نه زمون و کم رؤشنبيريی ديموکراسيه وه هه يه و مه سه له مه زه ييه کان و ديکاتؤريه تی دهسه لات و ده ولته کانه وه له به راوورد کرده دا دور ده يين و نه خشی بهر چوايان هه يه. له ناکامی رانه هان و کم رؤشنبيريی نيمه خومان ده کړئ سوو له عه قلانيه ت و ريبازه له سه لسه ييه کانی رؤژاوا و ورگيرين، به خه نوپه ک خه سلت و سيماکانی کومه لای خومان قه بولئ بکات و شتيکی عاجباتی و سه ر يی نه ي، ده سا نه زمونی هيچ کومه ليک بؤ کومه لایکی دی به سه واری و کت و مت ناخي. رؤژاوا ديموکراسی و به دامه زراو کردنی ده زگانای ده ولته و قه واره ي سياسيان و زيروی پيشکه ووتنی هزو ناوه يان ميژوویي کی هه يه، ده يئ نيمه هه نگاره کاتمان گورج بکه به نه وه.

به و پييه کی رؤشنبيريی له کومه لگه جودا ناييته وه، هه ر کومه لگه به کيش چه ند پله ي زانستی و ته قانی دواکه وتوبين و له ناستيکی زمندا يئ، هه ر ده يئ بوخوی رؤش خيرييه کی دياربرکراوی هه يئ و بونی ره گزی رؤشنبيريی تيدا به به يئ له به رچاگرگرتی پله ي پيشکه ووتوبی و دواکه ووتنی يان ت بالؤزبونی و کاربگه ريتی به سه ر گرفته ه مرؤيه کانه وه. چه مکی ديموکراسی وک نيوریکي شه زيربو وه ي ميژوویي و ا به سه ته به مافی گه لو به شادار يکر دنيان له ژيانی سياسی به گشت نيوسنيوتيه کومه لایه تيه کانه وه. که واته ناست و پله ي رؤش خيريی کومه لگه جوړو سفه تی ديموکراسيه کی ريژيی به رجه سه ته ده کات نه گه ر ديموکراسی تيؤر يئ، تيؤريش به ره سه و رهنگانه وه ي مادوی زه ينی تالو کومه له ..
 به م له به ر چاگرگرتنه سه رته تايه ده رده که وه يی که ديموکراسی به يوه سه ته به بير کرده سو وه ي زانستی و رؤشنبيريی له سه ر نه و به مایه خوئی راگير ده کات، چونکه ديموکراسی خواردی نه و بير کرده وانسه و نه و ره گزه رؤشنبيريانه ي، له هه مان کانشدا نه و خالو خه لک پيک ده يئت که بير کرده وه رؤشنبيريی له سه ر ی خوار دئ.. نايما گومان هه يه له وه ي کاتستی که ديموکراسی ته سه ل ده يئ، نه موونی واقيعيکی کومه لایه تيه که هه زاره له ژيانی رؤش خيرييه کی چاللو پيشکه ووتو!

له م باره يه وه نويسه هه ر هزمه اندی فهره نسی (قولتير) سه رفرای هه زو بانگه شه ي مرؤف له به کاره يئانی هزريدا به مه به يه يستی په ي بوردن به راست تيه کانی نه و بارووخه ي تسي دا ده ي، به سه پشته کی نويسنه کانی خوی داناره. له به کيک له نويسنه کانيدا هاتوره " ده شنه هه ر مرؤف ک ده يئ رؤشنگه رو نازاد نه يئ له بير کانيدا، نه م توانسته ده خه ييه ش ره گزيکی سه ر هکی و نه رتيه به بؤ هه زری مرؤف هه ر مرؤف ک مس افخو برک هوتی هه يه له و توانسته " هه روه ها له شونتيکی ديکه دا ده ي: (هه ر مرؤف ک بهر پريسياره بهرامه ر به هه زری مرؤف يه تی نه و سه رده می که تيبدا ده ي). مه به ستم له هينانه کايی نه م و تانای (قولتير) وک نه ونه زه روورؤ که رده ي رؤشنبيريی شؤش گيريه له به رجه ت به بونی واقعيکی ديموکراسی. که واته ده ش بلين کومه لگه کات کيک که ژيانی رؤشنبيريی له خه ده گيرئ، خويشاندانينک پيکهيئت ده ستيشانی سه رجه نه و ميگرويانی بکات که به شرايه ک به رونه ته ه خورکمی واقعيی کومه لایه تی، پاشان له بهر نه و رؤش خايه تيروانينه په ي نه رده وه کانی باری کومه لایه تی پيشيار بکات. له م گوشه نيکايه وه پيتم و ا به گؤرانوی رؤشنبيريی ده رازو يه يکی سه ره کی پيک ده ييتی به مه به سته ي نزيکبوونه وه له واقعيی کوملایه تی و نه و کار کردنی له و تميکانياتيه کی که پيشه يی ناس و کان تيبدا مه يسه ر ده يئ. له هه مان کاتيشدا رؤشنبيريی

نآزار سه رچاوی:

ديموکراتيزه کردنی کومه لگا پيوستی به شوړشی ديموکراسی هه يه

کرداريان يه که نه خن. ياخو ديوانه له بهرامه ر پيشی ديموکراسيه ت رو به رو نه وستت. نه وه ده يئ هه ر لینی بدو يئن يا نوووين و نه تانته له وشه رقه کانی خو پياريژين نه واک نه يارانی نه م چه مکه ليتمان راسانئ. ده يئ گوتاره کانشان که له باهد ديموکراسيه و ده دوين به وريا يه وه به کاريان به يئين چونکه له رانه يه جيني بلا کرده ريان له هيچ رؤژنامه يه کدا نه ييته وه. ده يئ نويسنه کاتمان به شيؤديه ک نراسته بکه يئ دنيا يئ له وه ي به نها يه له گوشه يکی رؤژنامه يه کدا جيني ده ييته يئ، به لام له پراکتيزه کردنی چه مکی ديموکراسيه ت خويشی يئ، به لام له پراکتيزه کردنی چه مکی ديموکراسيه ت له بهرامه ر دهسه لات و ياسا و پشی مافه کانی مرؤف نازادی سياسی، نا داووری کومه لایه تی رنگه بينه هوی قه ده سه ر بونيان، چونکه وک له به را ييدا و مان ديموکراسی تا نه و کات چه مکتی باشه که به رؤژنامه يی خويه کان فراهه م بکات به لام کاتس سوو به مه ترسی بؤ له ده ست دانسی تايه نه مند تيه کان به کسه ر حوکمی بيؤرکاتيه ت ده يينه جينگرو ي ديموکراسيه ت.

رؤژانه له کومه لگای کورده واری نيمه دا ديموکراسيه ت ولا ده خري باس له هه موو به ره مه کانی وک: سه روه ری ياسا، داووری کومه لایه تی، شارستانه ت، نسا زادی سياسی، راده رين، هاتووچ، کومه له و ريکخواوی پيشه يی و جياجيا دروست کردن. هنت، به لام تا نيوار دهنگو رننگو سه رجه م کدانه کانی ميديا بانگيشتی شارستانی و لاسايی کرده يی گه لانی پيشکه ووتووخال لنی داته وه تا نه گه رپته وه بؤ جيه چي کردنی به نه ما سه ره که کانی ديموکراسيه ت وک ناوهرؤک نه و مافه يئ نايديؤلؤزيا هه ر خه يئ نه رخنه وانی ده يئت. نه گه ر نازيندو کرده وه ديؤرترين دياره ي گه رانده وه به شه ريه ت بؤ دياره ناديموکراسيه کان وک نه هريمی شه رو، زيندو کرده وه ي گيانی عه شيره نگه ریی و تايغه گه ر ی، هه رسته کردنی نايديؤلؤزيا هه ر خه يئ نه رخنه وانی ده يئت. زهنگيکن ريگا له ته زمی ديموکراسيه ت ده گرن، ناويان ناشی نه تی ديموکراسيه ت ده گيرت، زؤريش له کاربه ده سه تيئدارو حزيه ي کان، راويزکاري ته و تايغه کانن. يان نه و ميلشيا چه کداری ده ريان زؤر به ناسانی له کيشه ي تايغه گه ر ی

بؤ گشت تا کيک له تاکه کانی کومه لگه و بؤ گشت چين و تويزيک به يئنی ياسا و سيس ته م وری و شوپنه کرده يه کان به يئ زؤر ليک ردن و فشاری مهادی و ده رووسی، نه م ج وزه ديموکراسی به و ا به سه ته به سه بير کرده وه ي زانستی و رؤشنبيريی پيو ي راگير ده يئ. دانس انی ديموکراسی له هپراکتيزه کردنيکی رواله تی و مافه له پيکر دنی به شيؤي (مس ته لک ای) رؤژانه نامؤيو و دوره له تيه گه يشتی ناوهرؤيکدا نه م دياره يئ به ريچه گرگتسه له گه ل په رايؤ کردنی رؤشنبيريی شوړشگري.

بهر پيئدانسی رؤش خيريی ناماغيکسه له نزيکبوونه وه نه و ماوه يه که له نيوان به راووخی فيعی مرؤف تيروانينه کانی که له واقعه دا هه يه، نه م رو به ره بوشايه يان نه و ماوه يه په ر له توانا و ئيداره ي به يئ، ده تان هه رکارو کرده يه ک نه م غام بگه يئ به نازادانه نيچه ره ها له گه ل نه وانسه ييش که جله و دهسه لتيان به ده سه وه يه !!
 به يه ک گه يشتنه وه نه و رو به ره بوشايه يه رفاهيه يتيکی وه يئ هيتراوی ريژيی ده يئ له کومه لگه و نه گه ر چاره وانی ته عيم کردنی هه يه له ناينده دا.

به و تيه گه يشتنه ده گه ينه ده رفاهيک که شوړشی رؤشنبيريی هزريکی ي دؤو به رگريک هه ر داده م زرين و ره گزيکی سه ره کيه له رو به روو بونه وه بهرامه ر (دهسه لاتی سياسی توتاليتاری)، به ه پيچه وانه شه وه نه ريتی هزی ج هه ر ده يته به کيک له ناماغيه سه ره کيه کانی سيسته مه سه ره کو تکه ره کان و دابو نه ريه سه له فييه کؤ نه يه رس ته کان سه رفرای بونی ده کات و ده يته چه مکتی نه ايدؤلؤی کاربگه ر به شاداری له به رده و ام بونی ده کات. ره نکر دنه وه ي سيسته مه توتاليتاريه کان نه گه ر ته رجه سه نه کري بؤ ديموکراسی که رديکی کاربگه ر، که به ته کانی کومه لگه به شيؤزه سه رتايه کی خوی ده يتيته وه هه ستر کن به تاران له ناخی خوددا زياتر تا وپته ده يئ..

به کاری ده يئن. زؤر جاران و ريک که وتوه له کيشه يه کی عه شياريدا، دوو کسی هه ر نايديؤلؤزيا له سه نگه ر شه روا بون، به وه ي نه وه هه ر به کيک سه ره به عه شيره تيکی جياوازه، يان نه و هه موو ديوخانته و نيچازه ي جمايه بؤ پاريزگاری کردن له فلان ره نيس عه شيرت، نسا زم له کام پاسای دستووری حکومه تيدا نه و جوړه نيچازانه، يان ديوه خانته پاسا و ده رين، نه مانه هه مووی پشتگر دنه ديموکراسی و خواستی تايه تيه له زؤر بسؤر کردنی ده وری دهسه لاته کی.. حزه که سي.. پله و پا يه کی. که مرؤف له کورده ستان بؤ جيه چي کردنی ياسا به سه تانوانباريکدا جوری تارانه که له به رچا و ناگيرت. له حوکمانی تانوانبار. جوری که سه که شيؤيه حوکم گه ي دياری ده کات. خاوند دهسه لته .. عه شيره ته. پله ي حزی به رزه.. له حزی دهسه لته يان.. و يان و بيا.. جا نسا زم له کام پاسای پيوستی به هه رچی زوتوری شوړشکی سه رده مانه هه يه که بتوانيت سه رجه م ديساره دزيوه کسان و لانسئ، و خوازيارانی ديموکراسيه تي به حق له م شوړشه دا ده وری پيشه رو يان هه ييت يئ گودانه نايديؤلؤزيا جياواز. به لام کومه لگايه ک نه و روی دياری بيت له ديموکراسيه تدا له سه ده ي بيت و به کدا تازه به ت سازه پيؤزی بسؤ زؤر شتی سواو کؤن ده به خشريته وه. تازه به تازه رؤشنبارمان له قه ي تايه نه ده کنه ملوانکه و باس له مؤديرو و گلؤباليؤو شارستانيه ت ده کات. بؤيه له کوتا يدا من نساوا پيشاسه ي ديموکراسيه ت له قوناغی نه مرزماندا ده کم. که به "امتک" ناروی ده به م. چونکه هه ر درختيک به رده و ام بپرايه يان له لایه ن نازه لانه وه خورا، له جینی خوی پاؤو گول ده يته وه. بؤيه يئ ده گرتيت "امتک"